

A keleti front

Oroszország az első világháborúban

Az első világháború „keleti frontja” a központi hatalmak és a cári orosz birodalom között húzódott, amely Románia hadba lépése (1916) után már a Baltikumtól a Fekete-tengerig terjedt. Nyugat-Európában 1914 őszétől – elsősorban Franciaország területén – statikus pozícióharc, állóháború alakult ki, a keleti fronton – akár több száz kilométeres sávban – hullámozott a frontvonal. A központi hatalmak földrajzi helyzetüket kihasználva, könnyebben vezényeltek jelentősebb katonai erőket hol a nyugati, hol a keleti frontra, miközben nem veszélyeztették stratégiai helyzetüket. A keleti front „gyenge pontja” mindig Ausztria-Magyarország katonai ereje volt, gyakori katonai vereségek után vagy a veszély kivédésére mindig a német hadseregek segítségére szorultak. A Monarchiát – amely könnyű győzelmet jósolt magának Szerbia ellen – 1915-ben is csak idevezényelt német haderő mentette meg a vereségtől, amely stabilizálta a helyzetet és a szerbiai hegyeken át nyomta az Adriai tengerbe a szerb királyi hadsereget. Ez történt 1916-ban is: Románia megtámadta a Monarchiát és a német katonai segítséggel sikerült négy hónap alatt térdre kényszerítette a román királyi hadsereget. Ettől függetlenül Oroszország félelmetes ellenfélnek minősült, elsősorban a katonai utánpótlást képező hatalmas emberanyagával, annak ellenére, hogy híján volt modern hadi technikával, a katonai mozgósításnál lényeges vasúti kapacitással és a vasúthálózata is gyenge minőségű volt. Az előbbieket figyelembe vételeivel a központi hatalmak katonai vezetői feltételezték, hogy az orosz hadsereg lassan mozgósítható és jelentős része csak gyalog menetben jut el a frontra.

(Út a háborúba) A 19/20. század fordulóján végleg kifermálódott a központi hatalmak és az antant szövetségi rendszere: Oroszország 1894-ben védelmi szerződést kötött Franciaországgal, így véglegessé vált, hogy két katonai szövetség lesz Európában. Azt csak a korabeli sajtó feltételezte, hogy az angol, német és az orosz uralkodócsaládok szoros rokoni kapcsolata majd mérsékeli a politikai indulatokat. 1905-ben Oroszország súlyos vereséget szenvedett Japántól, míg a Balkánon is meggyengült az orosz befolyás a nyugati nagyhatalmak pénzügyi behatolásától. Ez azért nem volt olyan nagyméretű, hogy csorbult volna Oroszország tekintélye a Balkánon. Moszkva háborús célja a Boszporuszon át szabad tengeri átjáró a Földközi-tengerre, valamint állandó jégmentes kikötő a Balti-tengernél, az orosz felségterületbe benyúló Kelet- és Nyugat-Poroszország egy részének annektálása, valamint a Kaukázus térségének megszerzése a Török Birodalomtól.

Az orosz katonai vezetés több haditervet dolgozott ki: az egyik szerint a központi hatalmak által fenyegetett orosz-lengyel területeket ideiglenesen feladják és inkább – a katonai erő arányos elosztásával – védekező hadműveletekbe bocsátkoznak a keleti fronton. A másik terv szerint frontális támadást indítanak Németország ellen, hogy ezzel mentesítsék a Franciaországra nehezedő német katonai nyomást. Végül az elfogadott haditerv szerint az orosz haderő támadásba lendült Kelet-Poroszország ellen, a Königsberg és a Mazuri-tavak térségében. A keleti front középső szakaszán az orosz hadsereg csak védekezett, míg a délnyugati fronton – mintegy 100 kilométeres frontszakaszon – megtámadta Galíciát, hogy minél nagyobb területet foglaljon el Ausztria-Magyarországtól.

Németország katonai stratégiáját még 1905-ben Alfred Schlieffen tábornok (Schlieffen-terv) dolgozta ki, amely több vonatkozásban az orosz hadsereg gyenge pontjaira épített. E szerint a németek hatalmas erőkoncentrációval gyors győzelmet aratnak Franciaországban, amelynek záloga a vasútvonalakon keresztül végrehajtott gyors mozgósítás és nagy erejű csapások, így néhány hét alatt szétverik a francia hadsereget. A német hadvezetés számolt Oroszország azonnali hadba lépésével is, de úgy ítélték meg, hogy a lassan mozgósítható orosz hadsereg feltartóztatására elegendő kisebb német katonai erő, az orosz front biztosítására elegendő lesz a Monarchia hadserege. A franciák felett aratott győzelem után a német hadsereg elitjét átdobják az orosz frontra. Berlin külpolitikájának másik célja az Oroszország fennhatósága alá tartozó lengyel és baltikumi népek szembe fordítása Moszkvával, valamint az ukrán területeknek a német gazdaság érkörébe történő bekapcsolása.

Ausztria-Magyarország céljai szerényebbek voltak: a Monarchia erősíteni akarta balkáni befolyását Oroszországgal szemben, ezzel gyengíteni az orosz befolyást az itt élő szláv népekre. A galíciai lengyelek – történeti okok miatt – mindig oroszellenesek voltak, így Bécs fennhatósága alá akarta vonni az összes lengyelek lakta területet. Ausztria-Magyarország „kétfrontos” háborúra készült, a mozgósítható haderő túlnyomó részét egy orosz támadás kivédésére Galíciába vezényelte, míg egy kisebb katonai erőt Szerbia ellen tervezett felvonultatni. A két harcoló katonai erő mellett létrehozta egy tizenkét hadosztályból álló tartalékot is, amit a katonai helyzetnek megfelelően vagy Szerbia, vagy Oroszország ellen vethetnek be.

(Oroszország hadba lépése) A sarajevói merénylet után már nyíltan folytak a háborús előkészületek: Oroszország abba a kényelmes helyzetbe került, hogy a központi hatalmak neki üzentek hadat (1914. augusztus 5-én), így joggal tüntethette fel magát – saját belső ellenzéke előtt – a német–osztrák agresszió áldozatának. Mindenki tisztában volt azzal, hogy az oroszok hadba lépése a Franciaországra nehezedő német katonai nyomást csökkentheti. Anglia a tengerszorosok elleni indított orosz támadással akarta gyengíteni Törökországot, hogy könnyebben valósíthassa meg kis-ázsiai terveit.

A cári kormány számíthatott a duma támogatására, mivel 1914 nyarán a baloldali politikai erők erőteljesen tiltakoztak a háború ellen, míg a városi proletárok a vidéki parasztok tömegeivel együtt dalolva mentek a frontra. Sokan életük jobbra fordulását várták a háborútól. Az orosz kormány a bolsevik dumaképviselőket egyszerűen száműzte, a szociáldemokraták „honvédő” frakciót szerveztek, így a háború idejére kormányellenes tevékenységüket felfüggesztették. A cári kormány teljes politikai támogatással rendelkezett, bár 1914 nyarán II. Miklós cárnak voltak erkölcsi aggályai a háborúval kapcsolatban, hiszen a rokonságához tartozó angol király, a német császár, a háborúba lépő kisebb államok uralkodói ellen lépett hadba.

Az orosz parlamenten kialakított pártközi megegyezés nem erősítette a kormányt, amelynek folyamatosan szembe kellett nézni az első háborús lelkesedésből kijózanodó politikai erők növekvő ellenséges magatartásával, valamint a politikai vonatkozásban tehetségtelen cár bizonytalanságaival. Jelzi ezt az, hogy 1915 elején felbomlott a „parlamenti béke”, a mélyülő politikai ellentétek miatt a cár feloszlatta a dumát, az ellenálló képviselők ellen rendőri eljárást indítottak. A cár környezetében már a különbéke lehetőségét fontolgatták, amit a szövetségeseik mereven elutasítottak. Az orosz haderőre – bárhogyan is szerepelt a keleti frontokon – szükségük volt, másodrendű kérdés lett Oroszország háborús kimerültsége.

(*Hadi helyzet*) 1914. augusztus elsején Németország hadat üzent Oroszországnak, bár katonai erőit főleg a nyugati frontra összpontosította, gondolva az orosz katonai mozgósítás lassúságára. Ezt meghazudtolva az orosz haderő meglehetősen gyorsan felvonult a hadművelési területekre, Kelet-Poroszsországra és Galícia ellen, a gumbinneri csatában az 1. orosz hadsereg legyőzte a német 8. hadsereget. Ezt a támadást Nyikolaj nagyherceg, az orosz hadsereg főparancsnoka az antant külön kérésére hajtotta végre. A váratlan orosz győzelem hatására a német főhadvezetőség a nyugati frontról két hadtestet vezényel a keleti frontra. A nyugati frontról elvezényelt német hadtestek miatt rések keletkeztek az ottani fronton, a frontvonal átrendezése következtében a „villámháború” terve megsemmisült, amit jelez a marne-i csata előzménye, hogy két német hadsereg között ötven kilométer hosszúságú lyuk keletkezett, amelybe brit csapatok törtek be. Csak hosszú és véres csatában tartoztatták fel a szövetséges haderőt, ezzel kialakult a háború végéig tartó „lövészárkos” hadviselés. Ez a csata eldöntötte a német főparancsnokok személyét a nyugati és a keleti fronton: nyugaton Moltke, keleten pedig Hindenburg tábornokra bízta a főparancsnokságot. Hindenburg törzsfőnöknek Erich Ludendorffot nevezte ki, aki a német katonai erő átcsoportosításával előbb az orosz erő jobbszárnyát támadta meg, majd a centrumon elhelyezkedő orosz hadtestet bekerítette, a tönkrevért orosz hadsereget (közel százezer volt a halottak száma) – az első mazuri csatában – kiszorította Németország területéről.

A keleti front középső szakaszán – Lódz körzetében – 1914. november 11. és december 6-a között fordulatot ütközet alakult ki a német és az orosz hadsereg között: a 9. német hadsereg és az 1. és 2. orosz hadseregek váltakozó kimenetelű csatában majdnem egymást kerítették be, Ludendorff tábornoknak nem kis erőfeszítésébe került a helyzet stabilizálása.

Az orosz hadsereg egyértelmű hadi sikereket Galíciában ért el: 1914 szeptemberében az orosz seregek balszárnya (3. és 4. hadsereg) bevette Lemberget és Halicsot, már az osztrák–magyar hadsereg balszárnyát fenyegette bekerítéssel, amikor az szinte az utolsó pillanatban (1914. szeptember 11.) visszavonulási parancsot kapott, így „kibújtak” a bekerítési gyűrűből. Az orosz haderők 1914. szeptember végére megszállták egész Galíciát és ostrom alá vették Przemysl erődjét, amely ekkorra a frontvonalak mögé került. Az erőd – mindkét fél súlyos veszteségei árán – csak 1915 elején adta meg magát. A galíciai hadműveletek kiemelkedő orosz parancsnoka Alekszej Bruszilov tábornok volt, aki az első világháború talán egyik legkiemelkedőbb hadvezére és taktikusa lett. A nevével elnevezett hadvezetési taktikával a keleti fronton a legnagyobb orosz katonai győzelmet vívta ki. Szemben az általános hadi gyakorlattal, rohamcsapatait az ellenfél gyenge pontjainak közelébe ásatta be, rövid, de nagy erejű tüzérségi előkészítés után gyalogsági rohammal nemcsak az ellenség lövészárkait foglalta el, de egyre szélesedő ékeket vágott az ellenfél védelmi vonalaiba. A Bruszilov-offenzívával a Monarchia veszélyes helyzetbe került: az orosz hadsereg könnyen Magyarország belső területei felé nyúlhatott előre. A galíciai hadműveletekkel egy időben az orosz Északnyugati front – Nyikolaj Ruzszkij tábornok parancsnoksága alatt – friss német erővel – csapást mért az oroszokra, akik közel száz kilométerrel visszavonultak. A német katonai erőfölény ellenére nem omlott össze az orosz front, ebben a hadműveletben is közel százezer katona vesztette életét.

A Magyarországot fenyegető orosz veszély elhárítására Conrad von Hötzendorf vezérkari főnök a Kárpátok védelmére vezényelte a közös hadsereg 3., 4. és 5. hadtestét, amit kiegészített a német Déli Hadsereg, amely Limanowa térségében támadásba lendült és közel 300 ezer fős – halott, sebesült, hadifogoly – veszteség árán megszilárdította a

frontvonalat. A Monarchia vonatkozásában a veszteségnek nagyobb jelentősége volt: pénzügyi megfontolásból a hadra képes lakosság 20%-át vitték ki a frontra, jelentős részük – úgy 90% – csak gyors kiképzésben részesült. Jelentős veszteségek érték a tisztikart, a tapasztalatlan fiatal tisztok nem tudták vezetni az etnikailag heterogén alakulatokat. A limanowai offenzíva lett az osztrák–magyar hadsereg utolsó önálló hadművelete, ettől kezdve a német Déli Hadsereg kötelékébe került. Ludendorff tábornok legnagyobb gondja az lett, hogy megakadályozza az osztrák–magyar hadsereg teljes összeomlását. Ezért jelentősebb német katonai erőt kellett kivonni a nyugati frontról, így Gorlice térségében – az orosz délnyugati front körzetében – kísérelték meg az áttörést, amelyet támogatott a német 11. tartalék (Meckensen vezette) hadsereg. Az 1915. május 2–5. között végrehajtott áttörés összeomlasztotta az orosz frontot, az orosz hadvezetés kénytelen volt feladni Lengyelországot. A San folyó vonalába visszavonult orosz hadsereg továbbra sem tudta tartani a védővonalakat: 1915. június 3-án Meckensen bevette Przemyśl várát, június 22-én visszafoglalták Lemberget (Lvovot). Ezzel lehetőség nyílt – egy baltikumi hadművelettel – bekeríteni az orosz hadsereget. Ez a hadművelet – függetlenül a németek technikai fölényétől – túl széles vonalon történt, az orosz hadsereg szervezeten hagyta el és őrítette ki a megszállt területeket, ezzel közelebb került saját katonai és anyagi bázisaihoz és tartalékaihoz. A német támadó ék Meckensen 10. számú hadserege volt, amely szinte teljesen elfoglalta a Baltikumot. Ezt a hadműveletet 1915 őszén felfüggesztették, mivel a szövetséges osztrák–magyar hadsereg jelentős veszteségeket szenvedett, így kialakult egy Rigától Czernowitzig húzódó frontvonal, amely közel 700 kilométerrel lett rövidebb, mint ami volt 1915 tavaszán. A harcban álló szövetséget szinte azonos veszteségek érték: az oroszok 750 ezer, a német–osztrák katonai szövetség 600 ezer embert veszített. A nagy vérvesztés ellenére az orosz hadvezetés megmenekült a megsemmisüléstől. Az orosz főparancsnokság veszteségeinek okát a hadianyag hiányban nevezte meg, valamint abban, hogy az előretörő német csapatok jelentős orosz hadikészleteket zsákmányoltak. A gyenge hadiipar fejlesztésére 1916-ig alig áldoztak. A lőszerkészlet legalább a felét Nagy-Britanniából és az Egyesült Államokból vásárolták, amely – pénzhíány és a távolságok miatt – akadozott. A helyzet 1916-ban annyival javult, hogy az orosz hadiipar teljesítményét két és félszeresére növelték, így megközelítően fedezni tudták a hadsereg igényeit.

A hadműveleti szünet, a hadiipar teljesítményének emelkedése az orosz hadvezetést téves következtetésekre vezette: a cári hadsereg régi elitje – idős és zömében tehetségtelen hadfiak – a sorozatos vereségeket a nehéztüzérség hiányára vezették vissza, az első két év súlyos vereségeinek elemzésére sem került sor. Egészen másképpen gondolkodott a nemesi származású főtiszti kar, mint a fiatal csapattisztek tömege. Az Északnyugati Front régi vezérkara utolsó offenzíváját 1916. március 17-én indította meg, hogy a németek jelentős létszámú csapatokat vonjanak el a nyugati frontról. De az orosz támadás március 27-én összeomlott és 100 ezer orosz katona lett az áldozat. A kudarc ellenére 1916 nyarán az orosz hadvezetés nagy erejű támadás előkészületeibe kezdett: a főcsapást a német hadseregcsoport térségébe indították, míg az orosz északi hadseregcsoport az ellenfél hátába akart kerülni. Az orosz délnyugati hadseregcsoport – Bruszilov parancsnoksága alatt – elterelő hadműveletek indítására kapott parancsot. Az orosz északi és középső hadseregcsoport – különböző ürügekkel – időhúzásba kezdett, míg Bruszilov előbb Tarnapolnál (június 4.), majd Czernowitznál szétverte az osztrák–magyar hadsereget, 1916. június 20-ig 200 ezer foglyot ejtett. Bruszilov csapatai elfoglalták Bukovinát, egészen a Kárpátok vonulatáig nyomultak előre, de a másik két orosz hadseregcsoport tétlensége miatt a németek nemhogy feltartóztatták az orosz offenzívát, ha-

nem megkezdtek támadásukat. Bruszilov nem tudta kihasználni győzelmét, bár kiverte Bukovinából az osztrákokat, valamint Kelet-Galícia legnagyobb részéből is, s hatalmas veszteséget okozott a Monarchiának. Ezekben a harcokban egymillió ember lett az áldozat. Németország vonatkozásában csak részsikerekről lehetett beszélni: egyre nagyobb német katonai erőket kellett átcsoportosítani a keleti frontra, ami jelentős veszteségnek számított a verduni csata idején. A keleti front stabilizálása miatt mindenképpen szükség lett Románia hadba lépésére, hogy gyengítsék Ausztria-Magyarország katonai pozícióit.

Románia 1916. augusztus 27-én hadat üzent Ausztria-Magyarországnak, úgy gondolták, egy újabb front megnyitása enyhíti majd az Oroszországra nehezedő katonai nyomást. A központi hatalmak visszavágása gyorsabb lett, mint az invázió sebessége, lényegében 1916. december közepén letették a fegyvert, az orosz front nemhogy megkönnyebbült, de négyszázkilencven kilométer hosszú frontot kellett megnyitniuk Galíciában és Volhíniában.

(A kaukázusi front) Az első világháború Európán kívül eső fontos frontszakasza Oroszország és Törökország között bontakozott ki, tépje a Kaukázus térségének birtoklása volt. 1914 nyarán a központi hatalmak még nem döntötték el Törökország hadba lépésének idejét, de a német haditervek sikertelensége Franciaországban sürgőssé tették a török haderő bevonását. Az előzményekhez tartozott, hogy a német hadiflotta két hajója – a Goeben és a Breslau a Földközi-tengeren – még augusztus első napjaiban a tengerről lőtte Marseille kikötőjét, majd a Dardanellákon át Isztambulba menekült. Az antant szövetség követelte a két német hadihajó kiutasítását, de a török kormány „besorolta” ezeket – Yavuz Sultan Szelim és Midili néven, továbbra is Souchon német admirális parancsnoksága alatt – a török hadiflotta kötelékébe. Az ellenségeskedés már 1914 augusztusában megkezdődött: az angolok követelték a német hadihajók kiadatását, amire a törökök elaknásították és lezárták a tengerszorost, így több szövetséges hadihajó bennrekedett a Fekete-tengeren, igaz augusztus 22-én váratlanul a törökök megnyitották a francia és angol hadihajók előtt a tengerszorost. Ezután a szövetségesek zárták le a Márvány-tenger térségét még a kereskedelmi hajók előtt is, de továbbra is követelték a német hadihajók eltávolítását a Fekete-tenger vizeiről. Ez az „üzenetek háborúja” volt, viszont október közepén Enver pasa utasította Souchon admirálist Odessza és Szevasztopol tenger felől történő ágyúzására. November első napjaiban Anglia és Franciaország hadat üzent Törökországnak. 1914. november 3-án Oroszország is deklarálta a hadi állapotot Isztambullal, aki „szent háborúra” szólította az összes iszlám hívőt.

A török–orosz háború a Fekete-tenger és a Kaukázus térségében zajlott le, olyan térségben, ahol keresztények és muzulmánok álltak egymással szemben, talán ez is kegyetlenebbé tette a küzdelmet. Gondoljunk itt az örmények kegyetlen kiirtására. Amint kitört az orosz–török háború, Enver pasa hadügyminiszter azonnal kinyilvánította Törökország céljait a Kaukázus térségével kapcsolatban: jelentős létszámú hadseregeket indított Baku elfoglalására, de 1915 januárjában megsemmisítő vereségét szenvedtek az orosz hadseregtől, a török hadsereg jelentős területeket veszített. Enver pasa a vereséget az örményeket okolta, hogy azok az oroszokat támogatták, így okozói lettek a vereségnek. Az egy etnikai tömbben élő, fejlett iparral és kereskedelemmel rendelkező örmények gazdagsága csak fokozta a törökök gyűlöletét. 1915 tavaszán–nyarán a török hadsereg módszeresen elűzte az örményeket szülőföldjükről, mintegy másfélmillió örményt mészároltak le. A központi hatalom politikai és katonai vezetői pontosan ismerték az örményekkel történeteket, de a „szövetségi politika” miatt nyíltan nem léptek fel ellenük. A nemzetközi felháborodás akkora volt, hogy VI. Mehmed szultán feloszlatta az ifjútörökök Egység és Haladás Bizottságát, 130 gyanúsított politikust bíróság elé állított.

Az orosz hadvezetés szempontjából a kaukázusi front sikeres térségnek számított, bár sem az orosz, sem a török hadsereg jelentősebb győzelmet nem aratott, mivel a többfrontos háborúban – az adott katonai helyzettől függően – jelentősebb katonai erőket kellett az egyik frontról a másikra vezényelni. Az orosz és a török hadseregnek azonos gondja volt a korszerű fegyverzet hiánya, amit embertömegekkel aligha lehetett pótolni. A kaukázusi front küzdelmeit lezáró breszt-litovszki békeszerződés ugyan Törökország vonatkozásában is fegyvernyugvást írt elő, de az orosz polgárháborús helyzetet kihasználva a török hadsereg megszállta a Kaukázus térségét, amelynek végleges területi megosztásáért évekig folyt a küzdelem.

(Az orosz forradalmak) Románia katonai összeomlása – érdekes módon – nem okozott az orosz katonai körökben „katasztrófahangulatot”. Bízta abban, hogy rendezik sorait és ezután csak győzelmek sorozata következik. 1917 legelejére összeomlott az orosz ipar, olyan súlyos ellátási gondok következtek be, ami nemcsak köddé változtatta a hadvezetés álmait, de az élelmiszerkrízis a polgári lakosságot is demoralizálta, a hadsereget pedig passzívvá tette. A februári forradalom elsöpörte a cári dinasztiát, a Kerenszkij által vezetett ideiglenes kormány képtelen volt javítani a lakosság és a hadsereg helyzetén. Ügyetlenül nyúlt a pénzügyi helyzet javításához, a kincstárból kiáramló hatalmas összegeket nem lehetett pótolni, a meghirdetett hadikölcsönökből nem jött be egyetlen rubel sem. Az infláció olyan mértékben megnőtt, hogy az államcsőd elkerülése érdekében nagy összegű fedezetnélküli pénzt nyomtattak, amiért az infláció tovább emelkedett, a gazdaság destabilizálódott. Az ideiglenes kormány elhibázott lépésként a háború folytatása mellett döntött, arra gondolt, hogy egyetlen győztes offenzíva növelné a kormány tekintélyét. Ezért Bruszilov tábornokot – kétségtelenül a legsikeresebb orosz hadvezért – nevezte ki a hadsereg főparancsnokának.

A nagy offenzíva 1917. június 18-án kezdődött, Kelet-Galíciában a Délnyugati Front indította el. A tíz napig tartó látványos előrenyomulást Tarnapolnál a németek megállították, ettől kezdve – három héten át – az orosz hadsereg fejvesztett menekülésbe ment át. Balsikert hozott az Északnyugati Front Riga irányába indított támadása, amelynek végeredményeként a Baltikum nem orosz nemzetei kikiáltották függetlenségüket és sorra alakították meg független államaikat. Erre az útra léptek az addig orosz uralom alatt élt lengyelek is, az orosz ígéretek süket fülekre találtak. Az Orosz Birodalomból való kiválást fontolgatták az ukránok, grúzok, örmények és az azerbajdzsánok is. Az októberi bolsevik forradalom, ami kezdetben csak egy kisebb puccsnak indult, de Leninnek a Dekrétum a földről c. kiáltványa az utolsó dőfés lett a keleti frontnak: a föld ígérete nemcsak stabilizálta a bolsevik kormányt, hanem az orosz hadseregben tömegessé vált a dezertálás, az orosz paraszt katonák hazaindultak beígért jussukért. A kormány 1917. november 12-én elrendelte minden fronton a harctevékenységek beszüntetését a központi hatalmak csapataival szemben.

(A breszt-litovszki béke) A központi hatalmakkal való béketárgyalás 1918 februárjában kezdődött meg, ahol a szovjet delegációt Trockij, a bolsevik kormány külügyminisztere vezette. Németország „gyors” békeszerződést akart, hogy minél nagyobb létszámú német katonai erőt vonhasson ki a térségből a nyugati frontra. Másik célja, hogy a nemzeti önrendelkezésre hivatkozva minél több területet hasítsanak le Oroszországból. A szovjet delegáció célja, hogy a békeszerződés után hozzákezdhessenek forradalmi rendszerük konszolidálásához. A tárgyalások annyira elhúzódtak, hogy lejárt a fegyverszünet, a németek megindították hadműveletüket a Baltikumban. A háború folytatása a bolsevik

rendszer megsemmisüléséhez vezetett volna: Lenin a békeszerződés aláírása mellett volt, míg Trockij az elutasítást támogatta. A párt központi bizottsági ülésén Lenin nyílt szavazást rendelt el, amelyen előbb Trockij álláspontja került többségbe, majd 1918. február 23-án – egy újabb német ultimátum után – beleegyeztek a békeszerződés szövegébe, amit 1918. március 3-án aláírtak. Oroszország jelentős területi veszteségeket szenvedett: lemondott lengyelországi, litvániai és kurlandi területekről, Észtország, Litvánia, Ukrajna és Finnország elnyerte függetlenségét. Németország és Oroszország is lemondott a háborús jóvátételről, ami csak úgy vált véglegesé, ha az oroszok kivonulnak Lettországból és Grúziából. Cserébe a német csapatokat kivonták Fehéroroszországból, s Németország ígéretet tett, hogy nem avatkozik be az orosz polgárháborúba.

Ezzel ugyan Oroszország vonatkozásában befejeződött az első világháború, de a kirobbant polgárháború kiszélesedett, elpusztította a régi Oroszországot és a volt cári hadsereg a belharcokban teljesen elpusztult.

IRODALOM

Bruszilov, Alekszej: *A cár árnyékában*. Bp., Zrínyi, 1986.

Kegan, John: *Az első világháború*. Bp., Európa, 2010.

Strazhas, Abba: *Deutsche Ostpolitik im Ersten Weltkrieg*. Wiesbaden, 1993.

Font Márta – Krausz Tamás – Niederhauser Emil – Szvák Gyula: *Oroszország*. Bp., 1997.